Meditatie en gemeenschap

John Main en het contemplatieve christendom

Laurence Freeman osb

vertaling: Dirk Hanssens osb

Dit jaar is het dertig jaar geleden dat twee gebeurtenissen plaatsvonden die allicht niets met elkaar te maken hebben, maar die na verloop van tijd toch de tekenen van een en hetzelfde verschijnsel lijken te zijn. 1991 was het jaar waarin het wereldwijde web in cyberspace ontstond én het jaar waarin de World Community for Christian Meditation (WCCM) werd gestructureerd en benoemd op het John Main Seminar, gehouden in New Harmony, Indiana. Geboortedata zijn voor dergelijke dingen altijd enigszins arbitrair, natuurlijk. Het web had zijn wortels lang voor het jaar 1991. En de oorsprong van de WCCM gaat terug tot het vroege leven van de Ierse benedictijner monnik John Main, wiens navolging van een traditie van christelijk contemplatief gebed de inspiratie werd – en nog steeds is – van de gemeenschap die in het leven werd geroepen door zowel zijn persoonlijk voorbeeld als zijn onderricht.[1]

Het seminar waarop de WCCM gestalte kreeg, werd geleid door de visionaire benedictijn Bede Griffiths, die over John Main had gezegd dat hij "in mijn ogen de beste spirituele gids in de kerk van vandaag" was. Pater Bede had als thema gekozen: 'Christelijke Meditatie en Gemeenschap', later gepubliceerd als *The New Creation in Christ*.[2] Hij bewonderde Main niet alleen om zijn bijdrage aan het herstel van de wegkwijnende trouw aan het gebed van het hart en om zijn universele visie, maar ook om het revolutionaire inzicht dat 'meditatie gemeenschap schept'. Dit apodictisch inzicht blijkt evenveel betekenisniveaus te hebben als de theologie van het Lichaam van Christus. Voor John Main ging het om een mystieke werkelijkheid die zich voordoet in de peilloze kern van het christelijk geloof en die de beoefening van de twee dagelijkse meditatiemomenten – een 's morgens en een 's avonds – haar volle betekenis geeft. De afgelopen dertig jaar is dit inzicht van John Main en de helderheid van zijn onderricht daarover voor mij en voor een groeiend aantal zinzoekers en bewandelaars van het spirituele pad elke dag tot inspiratie geweest, een verrijking van alle aspecten van het christelijk geloof en zijn beleving.

Het logo van de World Community of Christian Meditation.

In wat volgt stel ik twee manieren voor waarop de invloed van John Main – i.c. zijn overdracht van contemplatieve wijsheid door meditatie – werkzaam is bij mensen van alle achtergronden en geloofsovertuigingen – mensen die leiding behoeven om de huidige crisis het hoofd te kunnen bieden. De eerste houdt verband met Mains universalistische visie op de mensheid, die voortvloeit uit zijn geloof maar die de zichtbare structuur van de Kerk overstijgt. De tweede manier heeft alles te danken aan de grote waarde die pater John hechtte aan gemeenschapsvorming onder moderne mensen en aan zijn overtuiging dat een nieuw soort monnikendom de sleutel is tot de opbouw van die gemeenschap.

De noösfeer en de geest van Christus

Het eerste wat we ons kunnen afvragen is hoe Mains bijdrage aan de hedendaagse spiritualiteit aansluit bij een wereldwijd, ja zelfs kosmisch besef van de betekenis van de immense veranderingen die we in deze tijd beleven?

In het begin van de 20ste eeuw ontstond het concept van de 'noösfeer' (afgeleid van het Griekse *nous:* geest) in het denken van de Russische wetenschapper Vladimir Vernansky en van de Franse Jezuïet, wetenschapper en mysticus Pierre Teilhard de Chardin. Teilhard beschouwde de noösfeer als het derde stadium van de planetaire evolutie, dat volgt op de stadia van de geosfeer en de biosfeer. De noösfeer is het voorportaal van de geestelijke wereld waarin het collectieve menselijke bewustzijn in wisselwerking staat met de natuur en met zichzelf, waardoor een doorbraak naar grenzeloze expansie en verwondering mogelijk wordt. Anders gezegd, de noösfeer is het voorspelbare stadium van een evolutionair proces van toenemende complexiteit.

Voor Teilhard, die het christelijk geloof van jongs af met de paplepel te drinken kreeg, bracht de ontdekking van dit stadium van het kosmische proces, dat leidt tot een transcendente volheid, het zogenaamde pleroma van de kosmische Christus, hem ertoe te zeggen dat – zelfs als hij door cultuur en

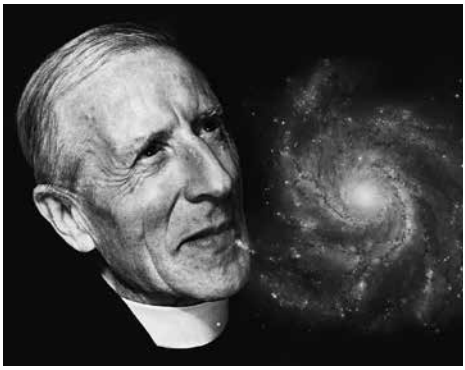

Pierre Teilhard de Chardin en zijn kosmologische visie.

conditionering niet christelijk was geweest – "ik verplicht zou zijn geweest christen te worden". Zijn geloof combineerde zich met wetenschappelijk onderzoek en kosmologie, en leidde ertoe Christus aan te wijzen als het punt Omega waarheen de hele evolutie op weg is.

Het christendom, zo benadrukte John Main, wordt vaak onderschat door hen die het belijden en onderwijzen. Zo vaak wordt het gereduceerd tot moralistische of sektarische aspecten, waardoor de relatie met het menselijk potentieel en het proces van vergoddelijking, waarin de hele schepping betekenis vindt door lijden en vreugde, dood en wedergeboorte, jammerlijk de mist ingaat. De blijvende invloed van John Main, ook in de wereld veertig jaar na zijn dood, is vooral gelegen in het feit dat zijn integrerende visie op de mensheid en zijn gerichtheid op de persoon van Christus samen hoop bieden voor moderne uitdagingen.

Net als bij Teilhard de Chardin zorgde Mains christocentrische visie voor de verbinding tussen de transformatie van de individuele, mediterende mens enerzijds en de evolutie van de kosmos anderzijds. Teilhard zag de mens als de meest condense verzameling van complexe 'informatie' die in het universum bestaat. De menselijke evolutie in de noösfeer is niet alleen een Darwinistisch proces van natuurlijke selectie. Ze heeft een ontwerp. Ze is doelgericht en voert ons op een wonderlijke wijze naar het omegapunt van de kosmische Christus. Voor John Main – en voor welke grote leraar in de christelijke mystieke traditie geldt dit niet? – onthult de transformerende reis van het gebed een continuïteit tussen de leraar Jezus en de Logos van de schepping. Teilhard, die zich meer concentreerde op het kosmologische, legde de nadruk op de toenemende complexiteit van dit proces. John Main, die uitgaat van de ervaring van de meditatie, legt dan weer de nadruk op de steeds diepere eenvoud ervan.

De noösfeer illustreert op een wetenschappelijke wijze de leer van de geest van Christus, de *nous Christou:*

> Want wie kent de gedachten van de Heer, zodat hij hem zou kunnen onderrichten? Welnu, onze gedachten zijn die van Christus. (1 Kor 2,16)

Deze gedachtestroom – of misschien beter: deze geest – informeert en integreert alle gebieden van de menselijke ervaring en kennis. Vandaag de dag zien we met steeds meer dramatische duidelijkheid hoe de politieke, juridische, educatieve, religieuze, economische, wetenschappelijke en medische gebieden elkaar overlappen, wat vaak verwarring en conflicten schept. Er woedde een seismische crisis van verandering door al die sectoren, wat Covid nog heeft benadrukt en ongetwijfeld ook versneld. In 2018 bracht het John Main Seminar, georganiseerd in Brugge door de Belgische tak van het WCCM onder de titel *Een contemplatieve benadering van de crisis*, leiders en denkers uit vele velden van de samenleving samen om na te denken over hoe deze evolutionaire rollercoaster beter begrepen en beheerd kan worden. Zij deelden het contemplatieve inzicht dat gegenereerd wordt door de meditatiepraktijk die John Main onderwees.

Vorming en informatie

Hoe verbazingwekkend het wereldwijde web ook is, het kan niet worden vereenzelvigd met de noösfeer; maar het is wel een uitdrukking en metafoor van dat stadium van evolutie. Op dezelfde manier faalt neurologisch onderzoek naar meditatie als verklaring van meditatie of bewustzijn. John Main bestreed dit soort reductionisme, dat hij zag als een bagatellisering van de spirituele aard van de werkelijkheid. In de loop der tijd heeft zijn insisterende nadruk op de dieptedimensie van het menselijk mysterie weerklank gevonden bij velen die de agressieve opdringerigheid erkenden van de reductionele benadering en de daaruit voortvloeiende depersonalisering en devaluatie van de mens.

Toch zijn wetenschap en technologie voor Main geen vijanden van het spirituele leven, zolang zij geworteld blijven in wat ons wezenlijk menselijk maakt, wat hij onze 'oorsprong' of onze 'kern' noemt.

> Als moderne mensen worden wij sterk beïnvloed door het concept van vooruitgang. Maar we moeten begrijpen dat vooruitgang niet zozeer bestaat in het verlaten van onze oorsprong, maar veel meer in het realiseren van het potentieel in onze oorsprong. En dat realiseren we juist door terug te keren naar onze oorsprong. Alle groei in de natuur moet grondig geworteld zijn.[3]

John Main wist dat de potentiële energie in onze 'oorsprong' de oorspronkelijke liefde is en dat het vervullen van ons vermogen tot liefde de manier is waarop Christus in ons wordt gevormd. De mystieke kant van Teilhard de Chardin informeerde op vergelijkbare wijze de wetenschapper in hem dat 'liefde de meest universele en mysterieuze vorm van alle kosmische energieën is'.[4]

Voor John Main zou meditatie – en niet medicatie – het eerste antwoord moeten zijn op die andere, veel langer durende pandemie van geestelijke verwarring. Hij zag stilte als de remedie voor de ziekte van ongecontroleerd mentaal lawaai. Stilte is het tegengif voor het ongebreidelde verlangen naar consumptie. En eenvoud leidt ons weg van de isolerende effecten van een cultuur van narcisme. Deze drie elementen vormen de contemplatie, die hij zowel

zag als het werk van de liefde als de grondslag van de beschaving. Contemplatief bewustzijn produceert en bewaakt de waarden van mededogen en betrokkenheid, hoop en authentiek geluk in de harten en geesten van mensen, en doet dat op elk relationeel niveau.

Zoals alle menselijke ontdekkingen gaat het hier om een zegen die evengoed kan omslaan in een vloek. De mens heeft de gewoonte om de werktuigen die hij creëert, snel om te zetten in wapens die zichzelf schade toebrengen, zoals hij dat heeft gedaan met atoomenergie en zoals hij dat nu doet met de communicatietechnologie.

John Main maakte de Tweede Wereldoorlog mee, maar stierf net voordat het digitale tijdperk zijn intrede deed. Toch zag hij al hoe globalisering, milieuvervuiling en commercialisering van onderwijs en persoonlijke relaties de mensheid en de samenleving ondermijnden. Met contemplatieve en profetische helderheid zag hij de steeds dikker wordende schaduw van het ego, waardoor de 'acht fouten of slechte gedachten' (gulzigheid, hebzucht, luiheid, droefheid, wellust, toorn, ijdelheid en hoogmoed) die door de woestijnvaders werden beschreven, op grotere schaal werden geïntensiveerd. Zij komen overeen met de *klesha's* (verzoekingen) van de boeddhistische leer, die de geest vertroebelen en afleiden van zijn juiste en positieve manier van waarnemen. Zoals alle contemplatieven kon Main de spirituele crisis blootleggen die aan de basis ligt van het maatschappelijk disfunctioneren. Voor hem was die crisis niet te wijten aan een inherente duisternis in de menselijke natuur, maar aan een beschadigd vermogen om lief te hebben. Wat dringend moest worden aangepakt was de afleiding, omdat het vermogen tot liefde en tot aandacht één zijn.

Ondanks de vele voordelen die het internet bracht, versterkte het de disfunctie. Het bracht een informatierevolutie op gang en creëerde een nieuwe wereldeconomie van bytes in plaats van dingen. Maar er is zo'n overvloed aan informatie dat die gemakkelijk wordt gekaapt voor uitbuiting, misbruik en *fake news*. Het internet genereert een mentale cultuur van chronische afleiding die ons scheidt van ons centrum en onze oorsprong. Voor Main heeft die zelfvervreemding ons op weg gezet naar zelfvernietiging en alleen een terugkeer naar de eeuwige bronnen van wijsheid kan daar verandering in brengen.

Het was Teilhards verdienste om dit in kosmologische termen uit te drukken, met een mystieke visie. John Mains genie bestond erin een spirituele weg uit te stippelen die door de crisis leidt, en de erkenning van de invloed die dit zou kunnen hebben op de samenleving.[5] Meditatie is een universele en uiterst eenvoudige praktijk, geworteld in de traditie, maar toch elke keer nieuw als we ermee beginnen. "Elke keer dat we mediteren, treden we binnen in een grote traditie", zei hij, en dankzij meditatie zag hij in "hoe de weg vooruit de weg terug is". De vorming van de menselijke persoon vereist de overstijging van ons vervreemd individualisme. De persoon die oprijst uit het getranscendeerde individu draagt vervolgens bij tot een transformatie van de maatschap-

pij; en het geschikte medium daartoe is de gemeenschap die door meditatie wordt geschapen, door allen die betrokken zijn bij dit innerlijke werk van contemplatie: een 'gemeenschap van liefde'.

Het is niet verwonderlijk dat Main de wijsheid die nodig is om dit soort gemeenschap op te bouwen, in de Regel van Sint Benedictus vond. Die leefregel volgde hij al vele jaren en hij leerde er ook veel uit.

Een gemeenschap van liefde

In het slot van *After Virtue*, zijn analyse van de teloorgang van een gemeenschappelijke morele visie, vergelijkt de filosoof Alasdair MacIntyre de 'vernieuwers' in de Donkere Middeleeuwen die volgden op de ineenstorting van het Romeinse Rijk, met onze huidige tijd:

> Wat zij zich in plaats daarvan ten doel stelden – vaak zonder zich ten volle rekenschap te geven van wat zij aan het doen waren – was de constructie van nieuwe vormen van gemeenschap waarbinnen het morele leven in stand kon worden gehouden, zodat zowel de moraal als de beschaving de komende eeuwen van barbarij en duisternis zouden gevrijwaard blijven. Waar het in dit stadium om gaat, is de opbouw van plaatselijke gemeenschapsvormen waarin de burgerzin en het intellectuele en morele leven stand kunnen houden gedurende de nieuwe donkere eeuwen die voor de deur staan. En als de traditie van de deugden de verschrikkingen van de voorbije duistere eeuwen heeft kunnen overleven, dan zijn wij niet zonder reden hoopvol gestemd. Deze keer echter wachten de barbaren niet buiten de grenzen; zij heersen reeds geruime tijd over ons. En het is ons gebrek aan besef hiervan dat een deel van onze benarde situatie uitmaakt. We wachten niet op Godot, maar op een andere – ongetwijfeld totaal nieuwe – Sint Benedictus.[6]

Als een van de vruchten van meditatie noemt John Main het verheffen van het persoonlijk en collectief bewustzijn uit een vervreemde en in zichzelf gekeerde toestand. Volgens Sint Benedictus is discretie – een andere term voor dit soort bewustzijn – de 'moeder der deugden' (cf. RB 64). Hoe minder bewust we zijn, hoe meer we onderhevig zijn aan de krachten van polarisatie en onbeschaafdheid, rauw nationalisme, blindheid voor de fragiele schoonheid van het milieu waarvan we als soort nochtans afhankelijk zijn voor onze overleving, en, niet in de laatste plaats, de destabiliserende en oneerlijke verdeling van rijkdom.

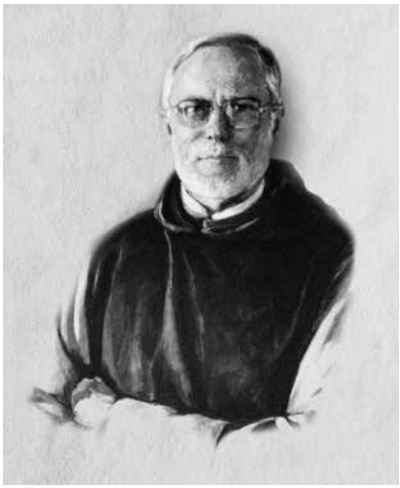

John Main

Meditatie schept gemeenschap. © foto: WCCM Bonnevaux.

In de afgelopen veertig jaar is Mains inzicht dat 'meditatie gemeenschap schept' op zowel lokaal als mondiaal niveau op de proef gesteld. Hij heeft het niet meer meegemaakt dat de WCCM vorm kreeg en zich wereldwijd verspreidde als een levendige illustratie van de zich ontwikkelende noösfeer, de voortdurende vorming van de Geest van Christus. Hij zag echter wel de eerste tekenen ervan. In de maanden vóór zijn dood ontving hij vele berichten uit de hele wereld van mensen die dankzij zijn onderricht begonnen waren met de praktijk van tweemaal daags mediteren. Velen van hen vormden kleine meditatiegroepen met vrienden, collega's of medeparochianen, die zonder uitzondering openstonden voor alle nieuwkomers. In de maand van zijn overlijden hoorde hij met ontroering over een meditatiegroep in de jungle van Papoea-Nieuw-Guinea, die door een missionaris was gestart.

Main interpreteerde dit alles als een manifestatie van de gemeenschap van liefde, een ideaal dat hem zijn leven lang had geïnspireerd. Het inspireerde ook mij om tot het kloosterleven toe te treden, nadat ik serieus was gaan mediteren tijdens een retraite van zes maanden medio jaren zeventig in Mains klooster. Toen ik hem over de meditatie hoorde spreken, wist ik dat het niet om een vage gemeenplaats ging, maar om een echte ervaring. Hij had het ook over de 'plaatselijke verworteling'. Hij meende dat iedereen zijn eigen topos moest ontdekken, wat hij het 'invoegpunt in de werkelijkheid' noemde. Zo begreep hij Benedictus' voorschrift van de *stabilitas loci*, stabiliteit in het klooster, niet alleen in geografische zin, maar zeker ook met een fysieke binding. Uitdijend door de kracht van haar eigen energie, wordt zij uiteindelijk opgenomen in de universaliteit van Christus. Hij zag de kerk niet als een ledenclub of een plek van oordeel, maar als een tempel van wijs en mededogend onthaal voor allen die behoefte hebben aan helende aanvaarding en verlichting. Het fysieke klooster is een microkosmos van de universele Kerk.

John Main zag deze energie van liefde werkzaam in elke wekelijkse meditatie-bijeenkomst, hoe klein ook, in de gemeenschap die zij wereldwijd vormen en in de mystieke gestalte van de Kerk als het Lichaam van Christus.

> Een groep christenen die samenkomt om te mediteren, te bidden en te aanbidden is niet alleen een sociale bijeenkomst. Het is een groep die zich bewust is van haar macht: een macht die voortkomt uit de transcendente werkelijkheid van de aanwezigheid van de Heer Jezus in hun midden. Het doel van de samenkomst bestaat er in de eerste plaats in om de werkelijkheid van deze aanwezigheid te voelen en deze tot de hoogste werkelijkheid van het leven te maken. De leden van de groep zijn dus op de ander gericht (...) en de groep wordt dan echt een gemeenschap (...). De christelijke groep moet zich er dus altijd van bewust zijn dat haar uiteindelijke betekenis buiten zichzelf ligt.[7]

Contemplatief christendom en de Regel van Sint Benedictus

Het besef dat meditatie een gemeenschap van liefde opbouwt, leidde bij John Main tot een radicaal nieuwe benadering van het monastieke leven. Toen hij monnik werd in de jaren 1950, was het monnikendom nog comfortabel gesetteld in zijn middeleeuwse vorm en in de sociale goedkeuring die het genoot. De sociale revolutie van de jaren zestig en de moedige zelfkritiek en revolutie van het Tweede Vaticaans Concilie zouden daar echter snel verandering in brengen. Monniken vertrokken, weinigen kwamen. Uiterlijke veranderingen in de liturgie of de levensstijl konden Main, en vele anderen, er niet van overtuigen dat het kloosterleven wist waar het naartoe ging of waartoe het diende. Als hoofd van een benedictijnse school zag hij de dramatische uitstroom van een hele generatie uit het christendom. Maar terwijl hij dit alles gadesloeg, hervatte hij zijn eigen meditatiepraktijk.

Als jonge diplomaat in het Verre Oosten had Main kennis gemaakt met meditatie door een Indiase monnik die hij waardeerde als een man van spirituele diepgang en

Il Sodoma, *Benedictus deelt zijn leefregel uit*, fresco, ca. 1510, Monte Oliveto Maggiore, Toscane.

sociaal engagement. Onder zijn leiding beoefende Main de meditatie als een dagelijkse praktijk, die hij integreerde met andere vormen van gebed. "Meditatie verifieert de waarheden van je geloof in je eigen ervaring", zou hij later zeggen, en inderdaad herstelt de meditatie de betekenis en het bewustzijn van de sacramenten en andere uiterlijke tekenen van iemands religieuze identiteit.[8] Toen hij benedictijner monnik werd, werd hem aangeraden deze praktijk van 'niet-christelijk' bidden stop te zetten, wat hij in alle gehoorzaamheid deed. Hij trad binnen in wat hij een geestelijke woestijn noemde, maar dan wel een die hem binnen de contouren van zijn eigen benedictijnse traditie terug moest brengen tot de ware meditatie – "op Gods voorwaarde en niet op de mijne".[9]

Een paar jaar later leerde hij 'uit eigen ervaring' wat meditatie, geïntegreerd in het kloosterleven, vermag. Main stichtte, met de steun van zijn abt en zijn medebroeders, een klein meditatiecentrum, waarin velen een 'magneet voor roepingen' zagen. Tot op het einde van zijn leven vond Main bij zijn medebroeders echter weinig begrip voor wat hij onderwees. Het werd hem duidelijk dat de bestaande vormen van monastiek leven – oude wijnzakken – niet in staat zouden zijn deze dimensie van hun identiteit te incorporeren. Op uitnodiging van de Kerk in Montreal en met de steun van zijn thuisklooster, stichtte hij dan maar een nieuwe benedictijnse gemeenschap. Wat aanvankelijk heel plaatselijk was, zou wereldwijd groeien.

Sint Benedictus begon zijn monniksleven in eenzaamheid. Hij werd door een gemeenschap uitgenodigd om hun leider te worden en ging daarop in, maar toen de andere monniken hem afwezen keerde hij terug naar de 'woestijn'. Zijn biograaf, de heilige Gregorius de Grote, beschrijft niet in detail wat er daarna gebeurde, maar schrijft:

> Terwijl Gods dienaar dagelijks toenam in deugdzaamheid en steeds bekender werd door wonderen, werden velen door hem geleid naar de dienst van de almachtige God op dezelfde plek. Met de hulp van Christus bouwde hij daar twaalf kloosters, waarover hij 'gouverneurs' aanstelde en in elk daarvan twaalf monniken plaatste. Enkelen hield hij bij zich, namelijk zij van wie hij dacht dat zij meer profijt zouden hebben van en beter onderwezen zouden worden door zijn eigen aanwezigheid. (*Dialogen* II)

Hieruit blijkt hoe dicht het monnikendom van Sint Benedictus aansloot bij de geest van de woestijn van de derde en vierde eeuw: geen instelling, maar de lentebloei van een directe leer van een levende meester. Het was deze vroege monastieke geest die John Main herontdekte en die het onvermijdelijk maakte dat hij een nieuw soort kloostergemeenschap zou stichten. Aan een oude boom zou een nieuwe tak groeien. De katalysator hiervoor was een vernieuwing, een toevoeging aan de 'kleine regel voor beginners' zoals Benedictus dat in het laatste hoofdstuk van zijn Regel noemt:

> De reden waarom wij deze regel hebben geschreven is dat wij, door hem in kloosters na te leven, kunnen laten zien dat wij een zekere mate van deugdzaamheid bezitten en een begin van kloosterleven leiden. Maar voor wie zich naar de volmaaktheid van het monastieke leven haast, zijn er de leerstellingen van de heilige Vaders, waarvan de naleving tot de hoogste volmaaktheid voert, de geïnspireerde boeken van het Oude en het Nieuwe Testament, de Gesprekken van de Vaders, hun Instituten en hun levens. (RB 73)

Benedictus verwijst naar de woestijntraditie en beschouwt dat als de volgende stap voorwaarts. John Main had dit zelf ondervonden door de meditatie, de 'oratio pura', waarover hij las in de tiende *collatie* van Cassianus. Hoewel Benedictus zijn monniken had opgedragen dagelijks naar deze Gesprekken van de Vaders te luisteren, was hen dat onderricht over het gebed ontglipt. Het doel van het ononderbroken gebed en de methode om dit te bereiken – iets wat centraal bleef staan in het orthodoxe monnikendom – was in het Westen niet langer een issue. Toen Main in 1977 een nieuwe gemeenschap van monniken en leken oprichtte, laste hij perioden van dertig minuten van stille meditatie in. Zo verliepen de getijden, die de monastieke dag onderbreken, net iets anders dan elders. Ook na de communie in de mis onderhielden de monniken een stiltemoment.

Het opnemen van stilte in het gemeenschapsgebed betekende een revolutie in de oude vorm van monastiek leven. Die praktijk werd enthousiaster onthaald door leken dan door monniken. John Main voelde zich nooit superieur aan andere vormen van monastiek leven of benaderingen van het gebed. Hij beweerde dat hij dit niet zag als de beste vorm van gebed, maar als de manier die hij uit de traditie had geleerd. Main was een authentieke meester van het spirituele leven en hij profileerde zich noch als marketeer noch als fundamentalist.

Toch handelde hij doelbewust. Voor het gebed van het hart, dat beoefend werd tijdens de tijden van stilte, prees John Main wat Cassianus de 'formule' noemde, maar wat hijzelf de 'mantra' noemde, een term waarvan hij dacht dat gewone mensen hem beter zouden begrijpen, ook al was hij voor sommigen controversieel. Deze richtlijn werd in alle voorzichtigheid aangeboden, zeker niet opgelegd. Degenen die bleven, waren zij die de effecten ervan ervoeren, niet in de laatste plaats door het gemeenschapsgevoel.

John Main wordt terecht geassocieerd met de herontdekking van een eenvoudige methode van contemplatief bidden, die lange tijd ontbrak in het westerse christendom. Toch hield hij vol dat er geen technieken of zelfs maar methoden van bidden waren, alleen maar het gebed zelf, het gebed van Jezus in de Geest die door het menselijk bewustzijn stroomt. Maar voor hem was de mantra de kleine hefboom die de wereld kon optillen. Het 'ene kleine woord' (zoals de schrijver van *De wolk van niet-weten* naar de mantra verwijst) maakt deel uit van het meest brede beeld dat het christelijk geloof zich kan voorstellen. Samen met andere profetische monniken van zijn eeuw – Thomas Merton,

Thomas Keating en Bede Griffiths – leverde Main een unieke bijdrage aan het ontstaan van niet alleen een nieuwe vorm van monnikendom, maar ook een nieuw soort contemplatief christendom.

In Montreal startte deze nieuwe vorm van monastiek leven – monniken en leken verenigd in meditatie – maar wel binnen de formele structuren van het bestaande monnikendom. Die vorm was aantrekkelijk voor nieuwkomers en voor veel monniken die hun eigen vorm van leven in twijfel trokken. Ze was inclusiever, persoonlijker, minder afgesloten van de wereld, open voor een gemeenschappelijk leven dat gedeeld wordt door mannen en vrouwen die geïnteresseerd zijn in een dialoog met andere geloofsovertuigingen. Toch betekende John Mains inzicht – met name dat "het gebed de essentiële ascese van het christelijk leven" is – een uitdaging voor iedereen die de 'armoede van het enkele vers' drie of meerdere keren per dag beoefent. Sommige bevriende abten suggereerden dat hij te veel vroeg van beginners, hoewel veel jongeren toegaven dat ze blij waren zich zowel uitgedaagd als gesteund te voelen. John Main hanteerde een zachte, geduldige benadering, maar liet de radicale eenvoud van de leer niet verwateren.

Een nieuwe gemeenschap beginnen is moeilijk. Als de 'eerste vurigheid van bekering' wegebt, ziet de weg er lastig uit. Het werd al snel duidelijk dat er nieuwe 'wijnvaten' nodig waren. Menigeen bedacht hoe die eruit zouden kunnen zien. Maar al snel kreeg John Main een agressieve vorm van kanker en ging hij snel achteruit; hij stierf op 56-jarige leeftijd op 30 december 1982. Voordat hij stierf, vroeg ik hem wat ik nu moest doen. Hij glimlachte en zei: "Je zult doen wat je moet doen." Dat was dus: doorgaan en je aanpassen aan de omstandigheden.

Begrijpelijkerwijs vermoedden velen dat het experiment, dat er zo veelbelovend uitzag, zou mislukken. In feite verschenen er al snel tekenen vanuit de uitgebreide gemeenschap – wat de WCCM zou worden – dat dit niet alleen het werk van John Main was, maar het werk van de Geest. Zelfs voordat het web ontstond, was de noösfeer zich aan het ontwikkelen via de gemeenschap van christelijke meditatiebeoefenaars over de hele planeet. Lokaal bloeide het klooster bijna een decennium lang, maar er kwam steeds meer spanning tussen de lokale en de mondiale dimensies. In 1991, toen het internet de mensheid als nooit tevoren begon te verbinden, schonk de pinksterervaring in New Harmony de WCCM haar nogal lange maar accurate naam.

Wat nu?

En ja, wat nu? Wie zal het zeggen? John Main was een toegewijd monnik, maar wist dat je geen monnik hoeft te worden om echt 'God te zoeken' of om een contemplatief leven te leiden. Monnikendom was voor hem een vorm van leven die voor sommigen gewoon noodzakelijk is. Misschien zou niemand het zomaar kiezen uit een scala aan andere opties. Voor sommigen is het hun unieke manier om de persoon te worden die ze in wezen zijn, en het kan vele vormen aannemen, permanent of tijdelijk. In de Kerk en in de wereld is het

Het pas geopende retraitehuis van de WCCM in Bonnevaux, nabij Poitiers (F).

fenomeen van het monnikendom echter een noodzakelijk medium voor de overdracht van wijsheid. Het is een 'stille kleine stem', analoog aan het geluid waarmee God zich openbaarde aan Elia. (cf. 1 Kon 19,12) De authenticiteit ervan ligt in het getuigenis van de juiste manier om met mislukkingen om te gaan, niet in het bereiken van wat succes lijkt te zijn.

Het denken over de monnik als iemand die uitverkoren is voor een objectief hogere staat van leven, is niet langer houdbaar. Merton heeft dat idee ontmaskerd en de sociale revolutie van de 20ste eeuw heeft er een definitief eind aan gemaakt. Monniken zijn gewone mensen. Spreken over monnikendom in termen van mislukking is dus provocerend, paradoxaal, maar niet geheel misleidend. Het beoogt immers het hoogste doel van de menselijke ontwikkeling: de bevrijding van het ego en de vereniging met God en de schepping in de opperste energie van de liefde. Wat zijn de kansen om dit te bereiken in een mensenleven? Als het gebeurt, is het door genade en niet door wilskracht. Als Jezus in de ogen van zijn tijdgenoten faalde, waarom zouden zijn discipelen dan bang moeten zijn om iets loss te laten of te verliezen? Falen kwetst het ego en irriteert ons perfectionisme. Voor onverlichte geesten leidt dit tot wanhoop en woede; maar wie verlicht is door de liefde, bloeit het in nederigheid, de bron van alle wijsheid. We leren deze waarheid van het evangelie rechtstreeks door de beoefening van de meditatie, en hierbij gaat het ook niet om succes, maar om trouw.

Op dit moment tekent de invloed van John Main op de hervorming van het benedictijnse leven zich af in twee uitingen. De eerste is de benedictijnse 'oblatengemeenschap' van de WCCM, een andere vorm van oblatuur dan het

conventionele concept van verbondenheid of associatie met een welbepaald klooster. Oblaten van de WCCM zijn het klooster zonder muren dat door meditatie is ontstaan. Zij zijn ook lid van de WCCM – het lidmaatschap wordt gedefinieerd door te mediteren in de traditie van John Main. Bovendien vindt een WCCM-oblaat steun en voeding in de toepassing van de wijsheid van de Regel in zijn of haar dagelijks leven.

Ten tweede wordt in Bonnevaux, sinds 2019 de thuisbasis van de WCCM, een andere uitdrukking van het verband tussen meditatie en monnikendom beleefd door een kleine kerngemeenschap, onder wie een aantal oblaten die leven in de geest van de Regel van Sint Benedictus. Elke dag nodigen de kernleden residenten uit om mee te doen aan een bezinning op de Regel. Het is verbazingwekkend hoe dit werkt, en dit werpt ook een verhelderend licht op de Regel als wijsheidstekst. De beste manier om duidelijk te zien wat de volgende stap moet zijn, is een heldere blik op het verleden, ontdaan van romantiek, negativiteit en allerlei projecties. Het dagelijks drinken van de wijsheid van de Regel herinnert ons eraan dat Sint Benedictus geen priester was. Zijn monniken vormden een lekengemeenschap met de bedoeling 'waarlijk God te zoeken''

De tijd zal leren hoe John Main kan worden gezien als een manifestatie van die 'alternatieve en ongetwijfeld heel andere heilige Benedictus', van wie MacIntyre hoopte dat hij ons door de komende duisternis zou leiden. Andere profeten van onze tijd, zoals Simone Weil, die sprak over de 'nieuwe heiligheid' die past bij onze tijd, en Dietrich Bonhoeffer die sprak over 'kostbare genade' en 'godsdienstloos christendom', en Karl Rahner die het had over de 'mystieke christen van de toekomst', delen met John Main het vertrouwen in een christendom dat zich op contemplatieve leest schoeit en zich verder ontwikkelt naar de geest van Christus. Dit is een visie van evolutie die geworteld is in een altijd aanwezige werkelijkheid, in een licht dat nooit gedoofd kan worden.

Laurence Freeman is een Engelse benedictijner monnik van de familie van de olivetanen. Hij staat aan het hoofd van The World Community for Christian Meditation, een beweging die in een oecumenische geest de kracht van de meditatie uitdraagt en die in meer dan honderd landen actief is. Evenals John Main, wiens opvolger hij is, schreef hij meerdere (ook in het Nederlands vertaalde) boeken over contemplatie en meditatie.

Eindoten

1 Zie www.wccm.org.
2 Bede Griffiths, *The New Creation in Christ*, Templegate, 1994, blz. 55.
3 John Main, Moment of Christ, Canterbury Press, 2010, blz. 55.
4 Pierre Teilhard de Chardin, *Human Energy,* vert.: J.M. Cohen, Harcourt Brace Jovanovich, 1969, blz. 32.
5 Raimon Panikkar zei ooit: "John Main had the genius of simplicity."
6 Alasdair MacIntyre, After Virtue, University of Notre Dame Press, 1984, blz. 263.
7 John Main, *Monastery Without Walls*, Canterbury Press, 2006, blz. 7.
8 John Main, *Sacrament: Christian Mysteries*, Medio Media, 2011.
9 John Main, *Christian Meditation: The Gethsemani Talks*, Medio Media, 2007.